

การควบคุมอินเทอร์เน็ต: การจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกและข้อมูลข่าวสารออนไลน์ในประเทศไทย

(DICTATING THE INTERNET: CURTAILING FREE EXPRESSION

AND INFORMATION ONLINE IN THAILAND)

บทสรุปผู้บริหาร

เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล (International Commission of Jurists หรือ ICJ) ได้เผยแพร่รายงานเรื่อง [การควบคุมอินเทอร์เน็ต: การจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกและข้อมูลข่าวสารออนไลน์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้](#) (*Dictating the Internet: Curtailing Free Expression, Opinion and Information Online in Southeast Asia*) โดย ICJ ได้กล่าวถึงกฎหมายหลากหลายฉบับที่บรรดารัฐบาลของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงประเทศไทยนำไปใช้โดยมิชอบ เพื่อเป็นเครื่องมือในการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกและจำกัดสิทธิมนุษยชนบนโลกดิจิทัล ในรายงานฉบับดังกล่าว ICJ เรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต่าง ๆ ในภูมิภาคดำเนินการปรับปรุงกฎหมายและแนวปฏิบัติของตนเพื่อให้เป็นไปตามพันธกรณีภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

รายงานฉบับนี้ได้ทำการปรับปรุงข้อมูลและบทวิเคราะห์ให้เป็นไปตามสถานการณ์ปัจจุบัน และชี้ว่าหน่วยงานรัฐในประเทศไทยยังคงนำกฎหมายที่มีบทบัญญัติไม่สอดคล้องกับมาตรฐานและกฎหมายสิทธิมนุษยชนมาใช้โดยมิชอบ เพื่อยกระดับการจำกัดสิทธิมนุษยชนบนโลกดิจิทัลในระหว่างการรับมือกับการชุมนุมของกลุ่มสนับสนุนประชาธิปไตยและสถานการณ์การระบาดของโรค COVID-19 หน่วยงานภาครัฐยังคงกดดันให้บรรดาบริษัทเทคโนโลยีต้องดำเนินการเซ็นเซอร์เนื้อหาบนแพลตฟอร์มของบริษัท โดยอาศัยคำสั่งตามคำสั่งศาลให้ปิดกั้นการเข้าถึงข้อมูลและการดำเนินคดีอาญากับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตาม นอกจากนี้หน่วยงานรัฐยังไม่สามารถให้การคุ้มครองบุคคลจากการที่ภาคธุรกิจใช้กระบวนการยุติธรรมโดยมิชอบเพื่อปิดปากผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์ตน อีกทั้งยังล้มเหลวในการป้องกันไม่ให้เกิดการใช้คำพูดสร้างความเกลียดชัง (hate speech) บนโลกออนไลน์ในลักษณะที่เป็นการยุยงให้เกิดการเลือกปฏิบัติ ความเป็นปรปักษ์ หรือการใช้ความรุนแรง

กฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

ประเทศไทยยังคงบังคับใช้กฎหมายหลายฉบับซึ่งกระทบต่อสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สิทธิในการชุมนุมโดยสงบ และสิทธิที่เกี่ยวข้องกับความเป็นส่วนตัวและสุขภาพ กฎหมายดังกล่าวไม่สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศของประเทศไทยตามกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้แก่

- พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548
- มาตรา 112 และ 116 แห่งประมวลกฎหมายอาญา
- ความผิดฐานหมิ่นประมาททางอาญาตามมาตรา 326 ถึง 328 แห่งประมวลกฎหมายอาญา
- พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2562
- พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 และ
- ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล รวมถึงมาตรา 198 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

กฎหมายข้างต้นมีบทบัญญัติที่คลุมเครือและสามารถตีความได้อย่างกว้าง จึงเปิดช่องให้รัฐบาลสามารถใช้บทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวอย่างบิดผัน ด้วยการอ้างเหตุแห่งความชอบธรรมซึ่งวางไว้อย่างกว้าง ๆ อันได้แก่ “ความมั่นคงของรัฐ” “ความสงบเรียบร้อยของประชาชน” และ “การคุ้มครองสาธารณสุขของประชาชน” กฎหมายดังกล่าวยังมีบทลงโทษที่ร้ายแรงไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วนและความจำเป็น และมีการบังคับใช้โดยปราศจากกลไกการตรวจสอบที่เป็นอิสระ

การรับมือกับการชุมนุมของกลุ่มเพื่อประชาธิปไตย

กฎหมายดังกล่าวถูกนำมาบังคับใช้โดยมิชอบ เพื่อจำกัดสิทธิในการแสดงออกผ่านสื่อออนไลน์และจำกัดข้อมูลและสิทธิอื่น ๆ มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการประกาศ “สถานการณ์ฉุกเฉินร้ายแรง” เพื่อรับมือกับการชุมนุมของกลุ่มสนับสนุนประชาธิปไตย ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 15 และ 22 ตุลาคม 2563

การระงับการเข้าถึงเนื้อหาที่สร้างขึ้นโดยผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์: หน่วยงานภาครัฐของไทยดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้มีคำสั่งระงับการเผยแพร่เนื้อหาบนแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ ที่ถูกกล่าวหาว่ามีเนื้อหาเข้าข่ายฝ่าฝืนกฎหมาย เช่น กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมได้ใช้อำนาจในการยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งระงับการเข้าถึงหรือลบเนื้อหาที่ถูกมองว่าไม่เหมาะสมจากแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ รวมไปถึงเนื้อหาที่มีการพาดพิงถึงสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างต่อเนื่อง

การดำเนินคดีกับบุคคลที่สร้างเนื้อหาบนสื่อสังคมออนไลน์: หน่วยงานรัฐของไทยกล่าวหาและดำเนินคดีอาญากับผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ตามมาตรา 112 และมาตรา 116 แห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล โดยศาลเคยพิพากษาตัดสินให้บุคคลต้องโทษจำคุกจากการกระทำความผิดตามมาตรา 112 อันเนื่องมาจากการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อออนไลน์ หนึ่งในนั้นได้รับโทษจำคุกเป็นระยะเวลาถึง 43 ปี

การปราบปรามการเข้าร่วมการชุมนุม: เจ้าหน้าที่รัฐของไทยได้นำมาตรการต่าง ๆ ไปใช้เพื่อขัดขวางการชุมนุมของกลุ่มสนับสนุนประชาธิปไตย รวมถึงความพยายามในการระงับการใช้งานแอปพลิเคชันรับส่งข้อความ Telegram นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ดำเนินการแจ้งความเพื่อดำเนินคดีอาญาภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินต่อบุคคลอย่างน้อยสิบรายที่ชักชวนให้บุคคลอื่นเข้าร่วมการชุมนุมผ่านทางสื่อออนไลน์ หลังจากที่ได้รับแจ้งการประกาศเตือนว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการละเมิดกฎหมายว่าด้วยสถานการณ์ฉุกเฉิน

การปราบปรามนักข่าวและสำนักข่าวที่รายงานข่าวการชุมนุม: หน่วยงานภาครัฐได้ทำการกดดันนักข่าวและสำนักงานข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์การชุมนุมของกลุ่มสนับสนุนประชาธิปไตย โดยกล่าวหาว่าบุคคลเหล่านี้กระทำการละเมิดกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน มีนักข่าวอย่างน้อยสองรายถูกจับกุมและถูกเรียกตัวไปให้ข้อมูลอันเนื่องมาจากการรายงานข่าวการชุมนุม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมได้ยื่นคำร้องศาลอาญากรุงเทพเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2563 และศาลได้มีคำสั่งให้ระงับการใช้งานแพลตฟอร์มออนไลน์ของสำนักข่าวหลายสำนักเนื่องจากการกล่าวหาว่ามีการเผยแพร่ “ข้อมูลเท็จ” เกี่ยวกับการชุมนุม อย่างไรก็ตามคำสั่งดังกล่าวถูกเพิกถอนในเวลาต่อมา

ความล้มเหลวในการคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงออกจากการใช้กระบวนการยุติธรรมในทางที่มีขอบ

การดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อปิดกั้นการมีส่วนร่วมสาธารณะ (Strategic Lawsuits Against Public Participation หรือ SLAPP) ยังคงถูกนำมาใช้คุกคามนักปกป้องสิทธิมนุษยชนและนักข่าวที่ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการเผยแพร่ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่กระทำโดยบริษัท ธรรมชาติ จำกัด ซึ่งทำธุรกิจเพาะเลี้ยงสัตว์ปีก

กรอบกฎหมายในปัจจุบันที่ยังให้ความคุ้มครองไม่เพียงพอ: กรอบกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้นยังให้ความคุ้มครองที่ไม่เพียงพอและมีได้ถูกนำไปบังคับใช้อย่างเหมาะสม แม้ว่าประเทศไทยจะมีพันธกรณีในการให้ความคุ้มครองผู้ใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกจากการแทรกแซงของผู้ที่หวังให้มีการแสดงออกดังกล่าวก็ตาม กรอบกฎหมายดังกล่าวได้แก่ มาตรา 161/1 และมาตรา 165/2 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และอำนาจหน้าที่ของอัยการภายใต้พระราชบัญญัติองค์การอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553

การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือคุกคามนักข่าวและนักปกป้องสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่อง: ความบกพร่องของกรอบกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนั้นประจักษ์ชัดจากกรณีของบริษัทธรรมชาติยื่นคำฟ้องเพื่อดำเนินคดีหมิ่นประมาททางอาญาต่อนักปกป้องสิทธิมนุษยชนจำนวนสามรายในปี 2563 จากการโพสต์ข้อความลงบนสื่อสังคมออนไลน์ถึงแม้ว่าในท้ายที่สุดคดีความเกี่ยวกับความผิดฐานหมิ่นประมาททางอาญาของนักปกป้องสิทธิมนุษยชนบางรายจะได้รับการยกฟ้องในปี พ.ศ. 2563 แต่ในช่วงเวลาของการดำเนินคดีพวกเขาต้องต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรมที่ใช้ระยะเวลายาวนาน ก่อให้เกิดค่าใช้จ่าย และสร้างความตึงเครียด เพียงเพราะพวกเขาใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกผ่านสื่อออนไลน์

ผลกระทบของ COVID-19

การสกัดกั้น “ข้อมูลเท็จ” เกี่ยวกับโรค COVID-19: หน่วยงานรัฐของไทยปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นและการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อออนไลน์โดยอ้างเหตุแห่งการคุ้มครองสาธารณสุขของประชาชนอันเป็นถ้อยคำที่มีขอบเขตกว้างและไม่ชัดเจน หน่วยงานภาครัฐใช้วิธีการจับกุมและดำเนินคดีเพื่อจัดการกับการเผยแพร่ “ข้อมูลเท็จ” เกี่ยวกับโรคระบาดอันเป็นวิธีการที่ขาดความจำเป็นและไม่ได้สัดส่วน นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐยังใช้กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และมาตรา 112 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเพื่อดำเนินคดีบุคคลที่แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของรัฐบาลในการแก้ไขสถานการณ์ COVID-19 โดยอ้างว่าคำวิพากษ์วิจารณ์เป็น “ข้อมูลเท็จ”

ความล้มเหลวในการป้องกันการรุกรานผ่านสื่อออนไลน์ให้เกิดการเลือกปฏิบัติ ความเป็นปรปักษ์ หรือการใช้ความรุนแรง: หน่วยงานภาครัฐมิได้ดำเนินมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการคุ้มครองแรงงานข้ามชาติจากเมียนมาจากการตกเป็นเป้าหมายการรุกรานให้เกิดการเลือกปฏิบัติ ความเป็นปรปักษ์ หรือการใช้ความรุนแรงผ่านทางสื่อออนไลน์ที่รุนแรงขึ้นในช่วงการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ระลอกที่สอง โดยประเทศไทยไม่มีกฎหมายเฉพาะที่ใช้สำหรับป้องกันการเลือกปฏิบัติ หรือบทบัญญัติเฉพาะที่ลงโทษผู้ที่กระทำการรุกรานให้เกิดการเลือกปฏิบัติ ความเป็นปรปักษ์ หรือการใช้ความรุนแรง หรือเพื่อกำหนดมาตรการเยียวยาสำหรับผู้ตกเป็นเป้าหมายของการรุกรานดังกล่าว ในส่วนของบทบัญญัติอื่นที่สามารถนำมาใช้ได้โดยอ้อมเพื่อป้องกันการใช้คำพูดที่สร้างความเกลียดชังก็ยังขาดความชัดเจนและไม่ถูกนำมาใช้ในการสอบสวนหรือการดำเนินคดี

บทบาทของ “บริษัทเทคโนโลยีขนาดใหญ่”

แรงกดดันจากรัฐให้ลบเนื้อหาออนไลน์: รัฐบาลไทยอาศัยคำสั่งศาลกดดันให้บริษัทเทคโนโลยีขนาดใหญ่ต้องลบเนื้อหาที่รัฐบาลเห็นว่าไม่เหมาะสมออกจากแพลตฟอร์มออนไลน์ ข้อเรียกร้องเหล่านี้ใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นท่ามกลางความไม่สงบทางการเมืองของประเทศไทย รัฐบาลไทยยังดำเนินการแจ้งความดำเนินคดีกับบริษัทแม่ของ Twitter และ Facebook เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2563 ภายใต้กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์เนื่องจากบริษัทไม่ดำเนินการลบเนื้อหาบนแพลตฟอร์มของบริษัทภายในกำหนดเวลาตามคำสั่งศาล เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงบทบาทของบริษัทเทคโนโลยีกับการมีส่วนร่วมในการเซ็นเซอร์สื่อออนไลน์ของรัฐบาลไทย และแสดงให้เห็นว่าบริษัทเทคโนโลยีเองก็ตกเป็นเป้าหมายของการจำกัดสิทธิออนไลน์โดยมิชอบของรัฐบาลเช่นกัน

การลบคำพูดที่สร้างความเกลียดชัง: ในการรับมือกับการใช้คำพูดที่สร้างความเกลียดชังผ่านสื่อออนไลน์ที่เพิ่มมากขึ้น Facebook ใช้มาตรการลบโพสต์ที่ฝ่าฝืนนโยบายเกี่ยวกับคำพูดที่สร้างความเกลียดชัง ในขณะที่ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่า Twitter และ YouTube ใช้มาตรการแบบใด บริษัทเทคโนโลยียังล้มเหลวในการปฏิบัติตามหน้าที่ทางด้านสิทธิมนุษยชนของบริษัทในการต่อต้านการใช้คำพูดที่ก่อให้เกิดการรุกรานให้เกิดการเลือกปฏิบัติ ความเป็นปรปักษ์ หรือการใช้ความรุนแรง และยังล้มเหลวในการวางแนวปฏิบัติและนโยบายให้สอดคล้องกับมาตรฐานและกฎหมายสิทธิมนุษยชน

ข้อเสนอแนะ

รายงานฉบับนี้มีข้อเสนอแนะไปยังรัฐสภาของประเทศไทย รัฐบาลไทย พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมอื่น ๆ รวมถึงบริษัทเทคโนโลยีในภาคการสื่อสาร ข้อเสนอแนะโดยละเอียดปรากฏอยู่ท้ายรายงาน ข้อเสนอแนะในภาพรวม ได้แก่:

- เพิกถอนหรือแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายอาญาที่กำหนดความผิดทางอาญาหรือจำกัดการใช้สิทธิมนุษยชนบนโลกออนไลน์โดยมิชอบ ดำเนินการทบทวนหรือพัฒนากฎหมายเพื่อยุติการดำเนินคดี SLAPP และป้องกันไม่ให้เกิดการยุยงให้เกิดการเลือกปฏิบัติ ความเป็นปรปักษ์ หรือการใช้ความรุนแรง
- ยุติการคุกคามและการลงโทษบุคคลเพียงเพราะบุคคลเหล่านั้นใช้สิทธิมนุษยชนบนโลกออนไลน์
- หลีกเลี่ยงการดำเนินคดีใหม่ และยุติการดำเนินคดีกับบุคคลและบริษัทสื่อสังคมออนไลน์ในข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน และให้ปล่อยตัวผู้ที่ถูกฝากขังหรือถูกพิพากษาให้จำคุกสำหรับการกระทำความผิดดังกล่าว
- หลีกเลี่ยงการจำกัดหรือการปิดกั้นเนื้อหาบนสื่อออนไลน์ เว้นแต่ว่าการจำกัดหรือการปิดกั้นดังกล่าวได้รับการประเมินโดยชอบตามมาตรฐานและกฎหมายสิทธิมนุษยชน และได้รับการอนุมัติโดยฝ่ายตุลาการที่มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง